

Zápis

z 8. jednání Komise pro spravedlivé důchody (dále jen „KSD“ nebo „komise“)

konaného dne 15. listopadu 2019

Předsedkyně v úvodu omluvila neúčast ministryně pro zdravotní důvody a přivítala náměstkka ministra zdravotnictví p. Prymulu. Dále omluvila opožděné zaslání podkladů pro jednání, protože témata postoupila do podrobnějších fází, což na přípravu podkladů samozřejmě komplikuje.

Na dnešní jednání vytyčila k projednávaným tématům zásadu „projednat základní principy, resp. směry“, neboť podrobnostem, pokud téma nebude uzavřeno, bude věnováno následné, tedy lednové jednání.

Prvním tématem bylo rozdělení stávajícího systému na tzv. nultý a první pilíř (následná diskuse ukázala, že toto terminologické označení nemusí být nejšťastnějším – jistě bude předmětem dalších debat).

Předsedkyně stručně okomentovala promítané slidy (které mají všichni členové KSD k dispozici); přitom některé aspekty zdůraznila:

Nultý pilíř je chápán jako jednotný, základní, nepodkročitelný a srozumitelný prvek (tj. jednotná výše pro prakticky všechny starobní důchody), který bude financován ze státního rozpočtu (na rozdíl od I. – tj. zásluhového – pilíře, který bude nadále financován z pojistného).

Jako jedna z variant je hranice příjmové chudoby (t. č. 11 963 Kč pro jednotlivce), což ovšem nutně neznamená, že takto bude naprosto přesně výše tzv. nultého pilíře stanovena. Jeho zavedením by mj. mohla odpadnout jedna z nepojistných dávek, tj. příspěvek na bydlení, který t. č. pobírá cca 55 tis. důchodců a jeho výše činí průměrně 2 000 Kč. Výše též nesmí být nastavena tak, aby nedemotivovala k dalšímu pracovnímu zapojení (např. nesmí být vyšší než minimální mzda).

Výše nultého pilíře by měla zabezpečit minimální standard seniorů a neměla by deformovat rozhodnutí o odchodu do důchodu. Indexace nultého pilíře se předpokládá v závislosti na růstu nominálních mezd.

Cílem I. pilíře je též možnost zavedení individuálních kont.

Podkladový materiál již nehovoří o redukčních hranicích. Míra určení „nároku“ za každý odpracovaný rok je považována za podrobnější aspekt návrhu, což bude dále diskutováno v lednu.

Ocenění ostatních („nepracovních“) částí kariéry vychází z již odhlasovaných závěrů; hodnocení variant se očekává rovněž v lednu.

Cílem virtuálních kont je informovanost o současných a budoucích nárocích.

Následovala diskuse nejprve představitelů politických stran a hnutí.

P. Bauer podkladový materiál ocenil a uvedl, že ODS dlouhodobě rozpracovává otázky individuální informovanosti. V jejích materiálech se hovoří spíše o „minimálním důchodu“, což však může být pouze otázka terminologická. K předpokladu lednové diskuse o koncipování nultého pilíře uvedl, že ODS bude zavedení této složky vázat na zrušení sociálních dávek. Upozornil, že až podrobnější informace prokáží proveditelnost. Položil však otázku, vůči jaké veličině se vztahují náhradové poměry, když v ČR je zavedena (jako jediná na světě) tzv. superhrubá mzda.

Předsedkyně upřesnila, že superhrubá mzda je pojmem výhradně pro potřeby daně z příjmů fyzických osob a nijak nesouvisí s ekonomickou veličinou „průměrná mzda“.

P. Golasowská materiál rovněž ocenila, ale ke kariérnímu ocenění doporučila, aby se doba péče nehodnotila pouze jako náhradní doba do 4 let věku dítěte, nýbrž obecně, tj. pro matku nebo otce za každé dítě nárok o 1 rok dříve. Plaidovala též pro větší přehlednost informativních osobních listů důchodového pojištění.

P. Pekarová-Adamová položila dotaz, co je východiskem pro stanovení koeficientu v I. pilíři.

P. Machanec vysvětlil, že jde o vynásobení redukčního koeficientu mzdy 26 % (tímto podílem se pro stanovení výpočtového základu hodnotí částka osobního vyměřovacího základu přesahující I. redukční hranici, tj. 44 % posledně známé průměrné mzdy, až do II. hranice, tj. 400 % takové mzdy) sazbou 1,5 % (tj. počet procent výpočtového základu za každý započtený rok důchodového pojištění); výsledek činí 0,39 %.

P. Pekarová-Adamová se pak tázala, jak dlouhou dobu nezaměstnanosti bude možno započítat.

P. Machanec popsal současný právní stav a uvedl, že v modelech se vycházelo z něj.

P. Pekarová-Adamová pak učinila dotaz, jak se zavedení nultého a I. pilíře dotkne vyplácených důchodů.

P. Machanec uvedl, že principem bude, že se dosavadní základní výměra doplní do hranice nultého pilíře z individuální procentní výměry a její zbytek bude činit „novou“ procentní výměru, takže důchod, který bude přesahovat hranici nultého pilíře, zůstane v součtu beze změny. Nižší důchody budou do hranice nultého pilíře dorovnány (ovšem s výjimkou dílčích důchodů, tzn. důchodů, kde část vyplácí jiný ze států EU nebo států, s nimiž má ČR uzavřenu mezinárodní smlouvu o důchodovém či sociálním zabezpečení).

P. Pekarová-Adamová pak své vystoupení uzavřela tím, že ke zdrojům se vyjádří v lednu.

P. Hrnčíř nultý pilíř vítá (otázku označení ponechává stranou, protože jde vlastně o minimální výměru důchodu) a vítá i virtuální konto; klíčovou diskuzi očekává o formě a zajištění financování.

P. Dolejš se obává, že se v lednu téma neuzavře. Doporučil však, aby v důvodové zprávě bylo dostatečně přesně vyjádřeno, čím nultý pilíř je – je-li to minimální důchod, důchodový standard nebo dokonce důstojný základní důchod. Bude též třeba uvažovat o způsobech valorizace. Upozornil též specifikum konvergence mezd. Jako hranici nultého pilíře dal v úvahu 60 % mediánové domácnosti. Rovněž u I. pilíře bude třeba rozhodnout způsob valorizace, zejména aby se u vyplácených důchodů nezhoršoval reálný příjem. Podpořil zrušení redukčních hranic a deklaroval obecnou akademickou vstřícnost k návrhu.

P. Martínek podpořil zavedení důchodových kont s tím, že i kdyby nedošlo k dohodě na ostatních otázkách, konta by zavedena být měla v každém případě. Nultý pilíř Pirátská strana spíše podporuje, ale doporučila by pozvolnější přechod do důchodu. Varuje též před přechodem do šedé ekonomiky po odpracování 35 let.

P. Sklenák jménem ČSSD podporuje celý model, i když připouští, že otázek bude řada. Podmínky pro nároky z nultého pilíře by měly být shodné s podmínkami pro I. pilíř.

P. Dražilová souhlasí se zjednodušením systému i zavedením kont. Protože však půjde o značně sofistikovaný systém řešení životních situací, měla by být jedním z cílů technická proveditelnost reformy.

P. Machanec upozornil, že technickou proveditelnost by zejména komplikovalo, kdybychom měli nechat plně „doběhnout“ „staré“ důchody podle současných pravidel.

P. Hampl uvedl, že obecně podporuje rozdělení na nultý a I. pilíř, ale je třeba zohlednit, že za výchovu dětí mají zvýšené náklady oba rodiče, takže kromě zápočtu náhradní doby je třeba další bonifikace, tj. za každé dítě zvýšit výpočtový koeficient (míně 0,39 %). Zavedení kont podporuje s tím, že je podmínkou propojení informačních systémů ČSSZ a ÚP. Podmínkou ovšem nemusí být úplné zrušení vyloučených dob, doporučuje zvážit zachování volby mezi FVZ a VD.

P. Hilšer s kostrou materiálu souhlasí a očekává diskuzi o parametrech. V harmonogramu dalších jednání komise chybí diskuse o III. pilíři a NPF.

Předsedkyně upozornila, že harmonogram netřeba brát dogmaticky (viz dosavadní zkušenosti).

P. Matoušková požádala, aby bylo namodelováno, jaké náklady státu si vyžadují (na nepojistných dávkách) ti, kdo nespĺňují dobu pojištění potřebnou pro nárok na starobní důchod; a podle toho nastavit potřebnou dobu pro nultý pilíř. Uvedla rovněž, že občané by měli být motivováni k tomu být zaměstnáni.

Dále byli vyzváni k diskuzi ostatní členové KSD.

P. Hutař připomněl, že i invalidní důchody „trpí“ rozdíly mezi ženami a muži. Další problém může vzniknout, až budou odcházet do důchodu studenti, jimž nebude započtena doba studia, což – podle současného právního stavu - činí rozdíl až 9 % výpočtového základu. Vytváří se též skupina osob, které nebudou mít potřebnou dobu důchodového pojištění.

Předsedkyně zopakovala, že jde o podrobnější problematiku, která bude na pořadu lednového jednání komise.

P. Vostatek ocenil předsedkyni i MPSV za skvělé podklady. Upozornil však, že pokud se diskuse „utopí“ v parametrech, přijdou hlavní myšlenky vniveč. Doporučil proto především rozhodnout o principu (1 pilíř rovný, 1 pilíř procentní) a úpravu rozfázovat – nejprve pouze dokončit tzv. malou reformu z roku 2011 odstraněním redukčních hranic (nedoplňovat to ničím dalším) a poté v přiměřené době převzít rakouský systém, pokud jde o individuální konta (přitom připomněl, že v Rakousku činí potřebná doba pouhé 3 roky); a není zapotřebí měnit strukturu vyplácených důchodů. A nikdo není schopen z roku na rok spočítat, kolik je na důchodovém účtu. V Rakousku postupovali tak, že nejprve nový systém zavedli pro pojištěnce teprve vstupující na trh práce a následně provedli další kroky ve dvou fázích.

P. Potůček upozornil, že zaslal předsedkyni přehled svých představ; z něj vyjmul některé myšlenky: v kriteriálním odůvodnění je vhodné doplnit, že spravedlnost obsahuje i zásluhovost, upřesnit, na základě jakých kritérií se bude komise rozhodovat a uvedl, že nultý pilíř je zpravidla vnímán jako občanské právo, které je dáno občanstvím ve vztahu k danému státu. Je neorganické, aby nultý pilíř byl financován z obecných daní, ale podmínky vycházely z pojistných principů. Do ledna je tedy třeba se nad tím hluboce zamyslet.

P. Bartoňová připomíná problematiku OSVČ – měli bychom se v lednu zabývat, jak budou v novém systému zohledněni, je jich cca 1 milion.

P. Pernes rovněž pochválil podkladový materiál; k zavedení individuálních kont se vyjádřil kladně. Pokud jde o podmínky nároku na nultý pilíř, nesouhlasil s p. Potůčkem, protože zastává názor, že podmínky musí být pro oba systémy, resp. pilíře, stejné – potřebná doba důchodového pojištění a dosažení důchodového věku. Nultý pilíř by měl pokrýt základní potřeby, ovšem koeficient pro 1. pilíř by měl činit nikoli 26 % z 1,5 % (tedy 0,39), nýbrž 28 % z 1,5 %, tj. 0,42. Pokud jde o zhodnocení nepracovních částí kariéry, preferuje za péči o dítě vykazovat fiktivní vyměřovací základ, ovšem za ostatní náhradní doby vycházet z předchozích pracovních příjmů.

P. Kahoun upozornil, že z materiálu by mělo být poznat, jak se vyplatí pracovat. Je též třeba koncepčně rozhodnout, zda půjde o systém pojištění či zabezpečení, je potřebné kvantifikovat solidární a zásluhové výdaje; vnášením cizích prvků do pojistného systému vznikne hybrid. Pokud jde o individuální konta, stačí propojit systém evidenčních listů důchodového pojištění s portálem a adekvátně upravit zákon o organizaci a provádění sociálního zabezpečení (č. 582/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů).

P. Bílková upozornila, že v materiálu chybí podrobnější pasáž o finanční udržitelnosti, protože pokud nebude vyjasněna otázka zdrojů, úvahy se spíše zacyklí.

Předsedkyně zdůraznila, že modely musejí vycházet z obecných principů, na jejichž základech je třeba se dohodnout, alespoň rámcově.

P. Dolejš dodal, že pokud by nultý pilíř měl být zajišťovací a nikoli pojišťovací, měl být financován pouze z daní a měl by zachovat důstojný život, nikoli být pouhou chudinskou dávkou, dostaneme se k zajištění daňových příjmů kolem 300 mld. Kč. Čistou logiku modelu solidární vs. zásluhové výdaje může být problematické udržet stejně při zajištění zdrojů financování a bude patrně nutné uvažovat o smíšeném financování nultého pilíře z daní a pojistného.

P. Bauer poznamenal, že ODS vycházela v diskuzích o základním důchodu z polovičních čísel. Pokud jde o informovanost, upozornil, že informace k dispozici jsou, avšak přístup k nim nefunguje.

P. Martínek podotkl, že Pirátská strana má v programu sloučení pojistného s daněmi, což by dilema zdrojů financování nultého pilíře vyřešilo; upozornil též, že nultý pilíř je těžko ufinancovatelný.

Předsedkyně upozornila, že v předchozím materiálu je mj. zahrnuta i finančně neutrální varianta.

P. Jahoda připomněl, že budeme-li diskutovat o detailech, nebude mít debata konec; přiklonil se k již řečenému, že pokud do zásluhového principu budou vkládány solidární prvky, dojde těžko ke shodě. Podpořil zrušení redukčních hranic s tím, že při čisté ekvivalenci odpadá potřeba řešení dalších podmínek a diskuze je jednodušší. Nad rámec ekvivalentního vztahu doporučil zvážit případně jen určité ocenění výchovy dětí.

P. Samek konstatoval, že celý manévr by měl být finančně neutrální, protože nevloží-li se do reformy více finančních prostředků, zásluhový pilíř se neposílí a uvedl, že finanční neutralita bude obtížný cíl. Zmínil, že tzv. první Bezděkova komise zavedla institut „typizovaný jedinec“ a vyzval zpracovatele, aby před lednovým jednáním ukázal na konkrétních číslech, jak se reforma, resp. její varianta, dotknou oněch typizovaných jedinců.

P. Šatava připomněl, že minimální varianta byla finančně neutrální. Důchodový systém udržitelný je, je však otázka, zda je udržitelný současný „finanční mix“, tj. úhrnné zdanění práce. Pokud jde o individuální konta – informace o příjmech jsou průběžně k dispozici, ale důchod z nich není jednoduché při současné konstrukci vypočítat.

Předsedkyně zdůraznila, že cílem není zvýšení pojistného a vytyčila návrh usnesení: Souhlasíme s tím, že na základě principů, které jsme schválili, se s přihlédnutím k typizovaným jedincům a s ohledem na státní rozpočet rozpracují další témata; a o každé části se bude hlasovat zvlášť.

Při 34 přítomných s hlasovacím právem byly výsledky tyto:

Nultý pilíř		
+	-	Z
33	0	1
První pilíř		
+	-	Z
33	0	1
Důchodové účty		
+	-	Z
34	0	0

Po přestávce bylo otevřené druhé téma, tj. „Náročná profese“.

Předsedkyně opět stručně okomentovala promítané slidy, přičemž rovněž zdůraznila některé aspekty: pro rozdělení profesí je kritériem riziko, nikoli nutně jeho realizace; protože v kohortě 50+ se v kategorii 4 vyskytuje cca 4 tisíce osob a v kategorii 3 cca 140 tisíc osob, dává se přednost řešení již v I., nikoli v též uvažovaném III. pilíři; finanční náklady mají v úhrnu u povinné kategorie 4 představovat pouze 4 promile HDP, což je (v dnešní hodnotě) 0,5 mld. Kč. Následně otevřela diskusi.

P. Golasowská se tázala na zařazení hutníků. Podotkla, že mnozí mají v 55 letech odpracováno 35 roků a jsou obtížně rekvalifikovatelní.

P. Machanec přislíbil, že zařazení hutníků bude prověřeno. Pokud jde o nároky, lze uvést, že např. za 40 let v kategorii 4 vznikne nárok o 4 roky dříve. Jinak ovšem důchodový systém nemůže přihlížet k podrobným individuálním zvláštnostem mimo existující evidence.

P. Bauer poznamenal, že problém není dlouhodobě řešen, a proto je řešení nutné; je to samozřejmě třeba dále rozpracovat. Připomněl však, že je třeba se na tiskových konferencích vyjadřovat obezřetně.

P. Martínek souhlasil s nutností řešení, s větší odpovědností zaměstnavatelů i s řešením v I. pilíři. Upozornil však, že kolektivní vyjednávání týkající se kategorie 3 a 2R může být obtížné, zejména pokud jde o zpětnou dobu. Nároky z kategorií by měly být odstupňovány podle míry rizika. A mělo by se to týkat více než uváděných 40 tisíc osob.

P. Dolejš konstatoval, že kategorizace je logický směr. Otázkou zůstává, jak promítnout principy zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, do I. pilíře. Uvažujeme rovněž o zaměstnaneckém pojištění, což by bylo praktické pro velké firmy s větším počtem rizikových pracovišť. Chybí též úvaha, jak se benefity promítnou do nákladů velkých a malých firem. Podotkl však, že „životnost“ může být nižší než průměrných 22 let pobírání starobního důchodu právě vzhledem ke stavu organismů osob z cílové skupiny.

P. Sklenák položil důraz na přesně legislativní vymezení náročných profesí, protože má pochybnosti o správnosti přístupu formou seznamu profesí.

P. Dražilová se kladně vyjádřila k zavedení do budoucna, ale položila otázku, kde získat finanční prostředky na pokrytí nároků z minulosti.

P. Hrnčář závěr podporuje, ale nesouhlasí s použitím kategorizace.

P. Matoušková se zeptala, proč řešit minulost pouze za 10 let, jak řešit OSVČ a co se stane, až se za 25 let dostane tento subsystém do záporných hodnot.

P. Machanec vysvětlil, že zákon č. 258/2000 Sb. ukládá zaměstnavatelům zachovávat evidenci pouze 10 let nazpět.

P. Matoušková přesto vyzvala k zamyšlení nad jejími dotazy.

P. Hampl se přiklonil k nutnosti řešení, ale připomněl vhodné možnosti III. pilíře. Konstatoval, že vzniknou rozdíly mezi dnešními odvody a budoucími odchody s benefity za dobu minulou. Proto se přimlouvá za fondové řešení s tím, že by do toho stát přispěl jednorázovou částkou.

P. Vostatek podotkl, že se záměrem nesouhlasí, protože nezná stát, kde by to fungovalo – jde o jakýsi návrat k centrálnímu řízení. Dokáže si představit zařazení některých výjimečných profesí, ale už by byl problém např. u zedníků. Dal i v úvahu zavést standardní II., tj. zaměstnanecký, pilíř, a uvedl, že bez zhodnocení současného systému nemá smysl cokoli navrhnout.

P. Hejduková jménem Svazu průmyslu a dopravy poděkovala za podklad. Souhlasí s kategorií 4, která je uzavřena a měla by být povinná. Finanční participace zaměstnavatelů bude soustředěna jen u několika, zpravidla velkých firem; s nimi ještě proběhnou konzultace, aby byl zmapován podrobněji dopad návrhu.

P. Samek připomněl Úmluvu MOP č. 128 a upozornil, že předseda ČMKOS se opakovaně obrátil na ministryni PSV ohledně kategorií 3 a 2R.

P. Prymula pochválil přístup, ale upozornil, že úskalí bude v určení profesí (tím spíše jedinců). Se zařazením kategorie 4 souhlasí, ovšem u kategorie 3 nedoporučuje kolektivní vyjednávání, nýbrž vzhledem k vývoji technologií ji bude nutno „překategorizovat“, resp. „přeposoudit“.

P. Samek upozornil, že změní-li se podmínky, je zaměstnavatel povinen zaměstnance z příslušné kategorie vyřadit.

P. Prymula uvedl, že v seznamech jsou např. profese, které byly rizikové z titulu ohrožení infekcí, měly nárok na dodatkovou dovolenou, ale očekávané riziko vůbec nenastalo; kromě toho pojem „namáhavé práce“ zákon č. 258/2000 Sb. neobsahuje, což dokresluje jeho původní smysl.

P. Holub připomněl, že záměrem reformy je zjednodušení, ovšem zavádění nového prvku je naopak komplikací.

P. Bílková zdůraznila, že stále existuje III. pilíř, byť nedostatečně využíván. Cílem by mělo být udržet zaměstnance na trhu práce, a tedy spíše přizpůsobovat pracovní prostředí, i když vždy budou existovat profese, které zanechají výrazný negativní vliv na organismus a takové osoby nebudou rekvalifikovatelné. Pokud by se měla opustit myšlenka III. pilíře a věc řešit v I. pilíři (přestože ještě důchodový věk nedosáhl 65 let, což je kritérium Úmluvy č. 128), je třeba včas vytvořit podmínky pro dřívější odchod těchto osob do důchodu před touto hranicí, ale s tím, aby za ně zaměstnavatel včas platil zvýšené pojistné, protože nelze I. pilíř zatížit nazpět za osoby, za které nikdo zvýšené pojistné nehradil.

Předsedkyně téma uzavřela s tím, že diskuse se přenesla k politickému projednání, tj. na koaliční radě a tripartitě, a navrhla usnesení, že komise doporučuje postoupit principy návrhu řešení náročných profesí k politickému projednávání.

Při 27 přítomných s hlasovacím právem vyslovilo souhlas 14 osob.

Předsedkyně připomněla, že další jednání proběhne 10. ledna 2020.

Zapsal: Voříšek